

Marianne Kuisma ja Leena Suopajarvi

Kaivostoiminnan koetut vaikutukset Sodankylässä

Lapin yliopisto
Rovaniemi 2017

Lapin yliopisto

© Marianne Kuisma ja Leena Suopajarvi
Taitto: Ritva Lahtinen

Erweko, Oulu 2017

ISBN 978-952-484-966-1 (pdf)

REGINA
Remote communities & resource-based industries

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Northern Periphery and
Arctic Programme
2014–2020

EUROPEAN UNION

Investing in your future
European Regional Development Fund

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Aineisto ja menetelmät	7
3 Kaivostoiminnan koetut vaikutukset viihtyvyyteen, infrastruktuuriin ja palveluihin	9
4 Yleiset asenteet kaivostoimintaa kohtaan	13
5 Sosiaalinen toimilupa ja viranomaisvalvonta	17
6 Ympäristövaikutukset	20
7 Yhteenveto	25
Lähteet	26
Liite. Perusjakaumat aihealueittain	28

1 Johdanto

Alueelliset innovaatiot ja suurhankkeet arktisella alueella (Regional innovation in the Nordic Arctic and Scotland with a special focus on regions with large-scale projects, myöhemmin REGINA) -projektin tavoitteena on edistää harvaanasuttujen alueiden kehitystä ja niiden valmiuksia saada aiempaa enemmän hyötyä luonnonvaroihin pohjautuvista suurhankkeista. Kolmivuotinen hanke käynnistyi lokakuussa 2015 ja se toteutetaan yhtä aikaa Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Skotlannissa ja Grönlannissa. Pohjoinen periferia ja arktinen -ohjelmasta rahoitetussa REGINA-hankkeessa on mukana kuntia, aluekehitysorganisaatioita ja tutkimuslaitoksia. Suomessa projektia ovat toteuttamassa Lapin yliopisto ja Sodankylän kunta. Hanketta johtaa yhteispuhjoismainen tutkimuskeskus Nordregio.

Lapin yliopisto on toteuttanut osana REGINA-hanketta kyselytutkimuksen Sodankylässä kesällä 2016. Kyselyllä on pyritty selvittämään kaivostoiminnan koettuja vaikutuksia sekä sodankyläläisten mielipiteitä kaivostoiminnasta. Tavoitteena on ollut tuottaa tietoa kunnalle kehittämistyötä varten. Sodankylässä on vireillä useita eri vaiheissa olevia kaivos-hankkeita. Toimialan merkittävyyden ja tulevaisuuden potentiaalın vuoksi kunta valmistelee kaivosohjelmaa eli toimenpidesuunnitelmaa kaivosalan kehittymiseen ja alan muutoksiin vastaamiseksi osana kunnan elinkeinopoliittista ohjelmaa. Lisäksi tavoitteeksi on linjattu niin sanottu kaivossopimus paikkakunnan ja alueen kaivostoimijoiden kesken. Kaivossopimuksen tavoitteena on edistää eri osapuolten kumppanuutta ja yhteistyötä niin, että kaivostoiminta on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestävä. (Sodankylän kunnanhallitus 2016.)

Sosiaaliset vaikutukset, joita tällä tutkimuksella on pyritty kartoittamaan, ovat hankkeen tai toimenpiteen aiheuttamia koettuja vaikutuksia yksilöiden, perheiden tai yhteisöjen elämässä. Kaivoshankkeiden vaikutukset voivat ulottua hyvin monenlaisiin elämänpiireihin. Vaikutukset voivat ilmentyä ihmisten elämässä esimerkiksi vuokrien tai kiinteistöjen hintojen nousuna asuntojen lisääntyneen kysynnän vuoksi, liikenneneruuhkina kunkeskuksessa, perinteisten marja- ja metsästyspaikkojen menetyksenä, mahdollisuutena uuteen työpaikkaan tai pelkona siitä, että kotiseudun puhdas luonto turmeltuu kaivoshankkeiden myötä. Yhteisön eli esimerkiksi kunnan tasolla kaivoshankkeet usein tuottavat verotuloja ja uskoa tulevaisuuteen, mutta samalla velkataakka ja veroäyri voivat nousta lisääntyvän palvelutarpeen takia. Kaivoshankkeet voivat myös jakaa kuntalaisten mielipiteitä ja siten leiryttää kuntalaisia vastakkaisiin asemiin. (Ks. esim. Vanclay ym. 2015; Suopajärvi & Sairinen 2016.)

Sosiaalisia vaikutuksia arvioidaan yleensä suurten ympäristöhankkeiden suunnittelun yhteydessä, osana ympäristövaikutusten arviointia (YVA-prosessi). Nämä etukäteen tehtävät sosiaalisten vaikutusten arvioinnit

(SVA) eivät kuitenkaan pysty kertomaan siitä, miten esimerkiksi kaivoksen vaikutukset lopulta realisoituvat arkisessa elämässä. Olisikin tärkeää arvioida kaivoksen vaikutuksia koko sen elinkaaren ajan. Tutkimuskirjallisuus osoittaa säännöllisesti toistettavasta SVA:sta olevan hyötyä niin kaivosyhtiölle, kunnalle kuin myös paikallisille ihmisille. Jatkuva tiedonkeruu paikallisten ihmisten kokemista kaivoshankkeiden vaikutuksista ja asenteista hankkeita kohtaan auttaa kaivosyhtiöitä ennakoimaan mahdollisia mielipideilmaston muutoksia ja reagoimaan huoliin, tiedon tarpeisiin tai kielteisiin vaikutuksiin, jotka voivat vaarantaa kaivoksen sosiaalisen toimiluvan eli paikallisen hyväksyttävyyden. Kaivoskunta voi puolestaan hyödyntää sosiaalisten vaikutusten arviointia esimerkiksi asuntorakentamisen tarpeiden selvittämisessä, palveluiden suunnittelussa tai vaikkapa kuntaan muuttaneiden perheiden tukemisessa. Paikallisille ihmisille SVA taas tarjoaa kanavan ilmaista kaivoshankkeisiin liittyviä ajatuksia, mahdollisia huolenaiheita sekä ideoita kaivostoiminnan kehittämiseksi. (Ks. esim. Vanclay ym. 2015; Suopajärvi 2015; Suopajärvi & Sairinen 2016.)

REGINA-hankkeen tavoitteena on kehittää erilaisia tiedonkeruutapoja, joilla esimerkiksi Sodankylän kunnassa voidaan seurata kaivoshankkeiden koettuja vaikutuksia myös hankkeiden päättymisen jälkeen. Nyt toteutettu kysely on yksi näistä tiedonkeruutavoista. Koska sosiaaliset vaikutukset ovat moniulotteisia, kyselyä tullaan kehittämään ja se uusitaan vielä kertaalleen hankkeen aikana. Näin alkaa syntyä seurantietoa siitä, miten kaivoshankkeiden vaikutukset Sodankylässä koetaan.

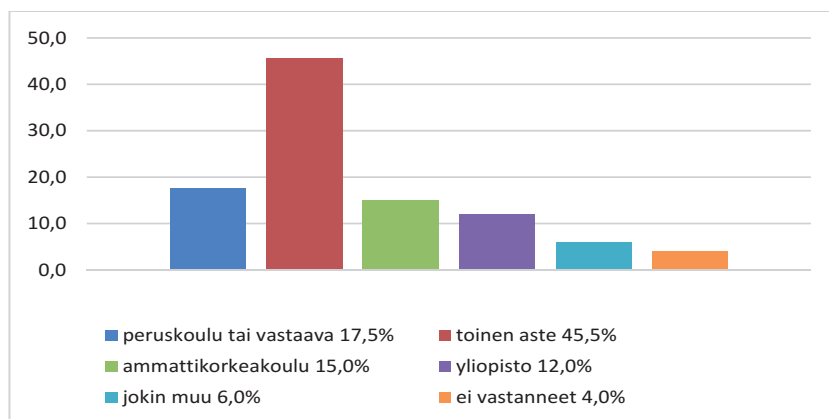
Seuraavissa luvuissa kerrotaan ensin aineistosta ja menetelmistä, sitten edetään kyselyn keskeisiin tuloksiin, joista ensimmäisenä ovat kaivostoiminnan koetut vaikutukset asukkaiden viihtyvyyteen, kunnan infrastruktuuriin ja palveluihin. Tämän jälkeen esitellään sodankyläläisten asenteita kaivostoimintaa kohtaan yleisemmällä tasolla. Paikkakuntaakohtaisiin kokemuksiin palataan sosiaalista toimilupaa ja viranomaisvalvontaa käsittelevässä luvussa, jossa selvitetään kunnassa eri vaiheissa olevien kaivoshankkeiden eli Pahtaavaaran mahdollisesti uudelleen käynnistyvän kaivoksen, Kevitsan toiminnassa olevan ja Sakatin suunnitteilla olevan kaivoksen paikallista hyväksyntää eli niin sanottua sosiaalista toimilupaa ja sitä, miten hankkeiden viranomaisvalvonta on kansalaisten mielestä toiminut. Raportin loppuun tarkastellaan vielä kaivoshankkeiden koettuja ympäristövaikutuksia. Tutkimusraportin päättää tiivistelmä työn keskeisistä tuloksista sekä havaintoja, joita Sodankylässä olisi kyselyn perusteella syytä tässä vaiheessa pohtia.

Raportin lopussa ovat liitteinä perusjakaumakuviot aihealueittain, joihin tekstissä on viitattu seuraavasti: (esim. liite 1, kuvio 2). Tekstissä käytetyt lainaukset ovat kyselylomakkeen avovastauksista. Lainauksen jälkeen suluissa oleva numero kertoo vastaajan vastausnumeron. Tulosten raportoinnissa tarkka vastausprosentti on ilmoitettu suluissa ja jos vastauksen osalta on hajontaa esimerkiksi naisten ja miesten kesken, silloin molemmat vastausprosentit on tuotu esiin.

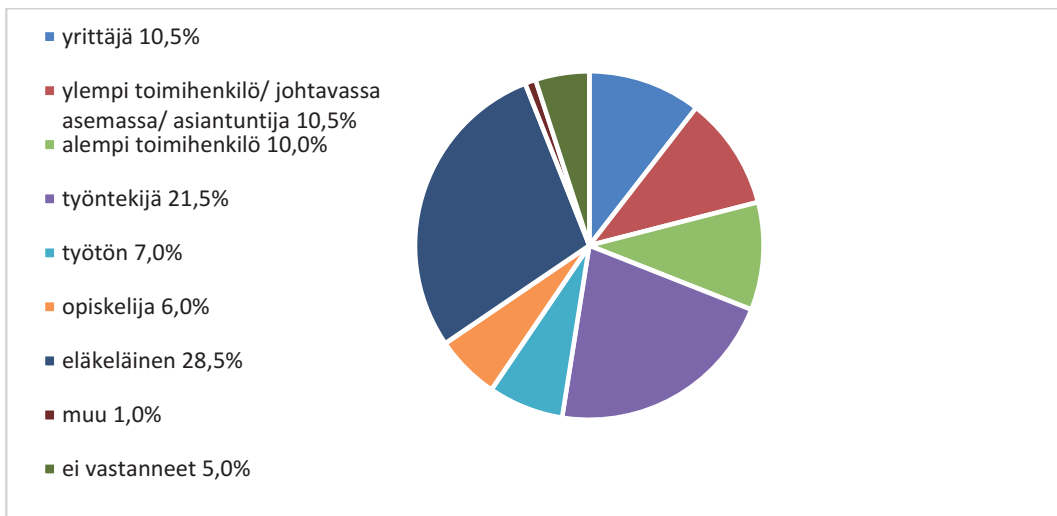
2 Aineisto ja menetelmät

Tutkimus toteutettiin satunnaisotantaan perustuvana kyselytutkimuksena Sodankylässä. Perusjoukkona olivat 16–76-vuotiaat kuntalaiset. Kyselylomakkeita lähetettiin kesäkuussa 2016 yhteensä 600 kappaletta, joista 300 kappaletta kuntakeskuksen alueelle, 150 kaivoskyliin ja 150 muihin kyliin. Kaivoskyliksi määriteltiin kartan ja postinumeroiden mukaan alueet: Kelujärvi, Kersilö, Moskuvaara, Petkula, Sattanen ja Siurunmaa. Osoitteet saatiin otannan tehneeltä Väestörekisterikeskukselta. Kysely toteutettiin 17.6.–31.8.2016, jonka aikana vastauksia tuli kaiken kaikkiaan 200 kappaletta. Näistä 152 vastaajaa tavoitettiin postikyselyn kautta ja loput 48 vastaajaa Webropol-nettikyselyn kautta. Vastausprosentti jäi noin 33 prosenttiin, joka on nykyisellään varsin tavanomainen kyselytutkimusten vastausaste (vrt. esim. Suopajärvi ym. 2016 ja Kokko ym. 2013).

Vastanneista naisia oli 46 prosenttia (n=92) ja miehiä 51 prosenttia (n=102). Sukupuolen jätti ilmoittamatta 3 prosenttia (n=6). Yleisin koulutustausta oli toisen asteen koulutus, joka oli lähes puolella vastanneista, ammattikorkeakoulututkinto oli 15 prosentilla ja yliopistotutkinto 12 prosentilla. Vastaajista yrittäjiä oli noin 10 prosenttia, toimihenkilöitä noin 20 prosenttia, työntekijöitä yli 20 prosenttia ja eläkeläisiä lähes 30 prosenttia.

Kuvio 1. Koulutustausta.

Kuvio 2. Elämäntilanne.

Aineisto vastasi kunnan väestörakennetta melko hyvin, mutta työttömät olivat aliedustettuina suhteessa muuhun väestöön. Kyselyyn vastanneista seitsemän prosenttia oli työttömiä, kun taas Tilastokeskuksen (2016) mukaan kunnassa oli vuonna 2014 työvoimasta 14,1 prosenttia työttömänä. Yrittäjät olivat puolestaan hiukan yliedustettuina. Kyselyyn vastanneista kymmenen prosenttia oli yrittäjiä, kun kunnan tilastojen mukaan yrittäjiä on ollut Sodankylässä vuonna 2014 6,1 prosenttia (Sodankylä 2014). Elämäntilanteensa jätti kertomatta yhteensä kuusi prosenttia vastanneista, joiden joukossa on saattanut olla niin työttömiä kuin muidenkin ryhmien edustajia.

Kyselyyn vastanneista asui Sodankylän kuntakeskuksessa noin 53 prosenttia (n=105). Kaivoskylissä asui noin 23 prosenttia (n=45), muissa kylissä 21 prosenttia (n=42) ja asuinpaikkansa jätti ilmoittamatta neljä prosenttia.

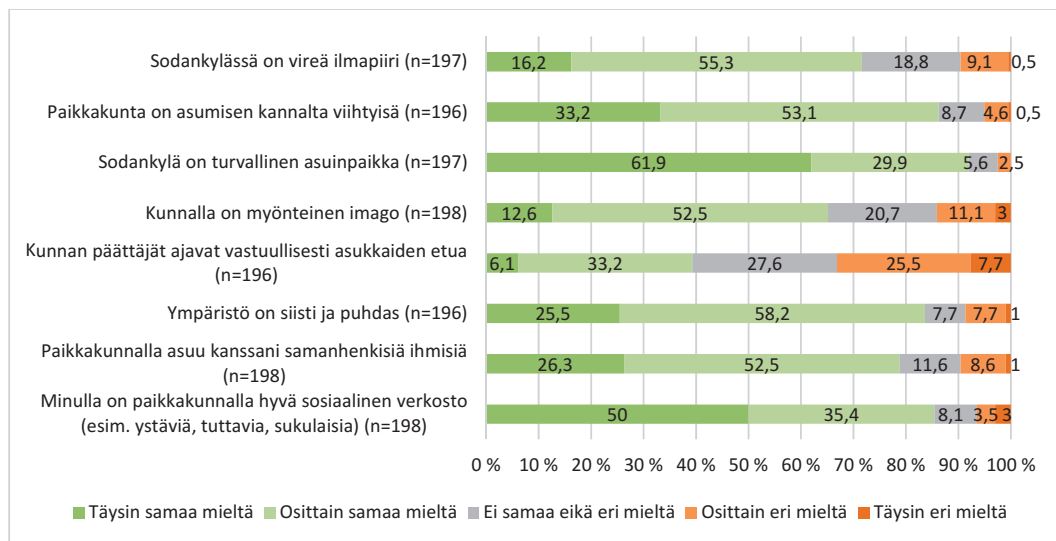
Tutkimuksen pätevyys eli validiteetin varmistamiseksi kyselylomake tulee suunnitella huolellisesti ja tarkoin harkitusti. Perusjoukon tulee olla tarkasti määritelty ja edustavan otoksen saaminen sekä korkea vastausprosentti edesauttavat validin tutkimuksen toteutumista. (Heikkilä 2002.) Nyt toteutettua kyselyä suunniteltaessa käytiin läpi aiempia luonnonvarahankkeiden SVA-kyselyitä sekä kyselytutkimuksia, joissa selvitettiin paikkakunnan viihtyvyyttä, vetovoimatekijöitä ja paikallisten asukkaiden hyvinvointia. Yhteistyökumppaneiden eli hankkeen paikallisen ohjausryhmän edustajien ja kuntajohdon kanssa käytiin kyselyä läpi ja palautteen pohjalta kehitettiin uusia luonnoksia ennen lomakkeen saattamista lopulliseen muotoonsa. Otosta voidaan pitää edustavana pienoiskuvana kuntalaisista edellä kuvatuista pienistä poikkeamista ja suhteellisen alhaisesta vastausprosentista huolimatta. Kuitenkin on hyvä muistaa, että otos ei voi koskaan täysin

tarkasti kuvata kuntalaisia tai heidän mielipiteitään ja tuloksia voidaan tulkita vain todennäköisyyksillä.

Vastaajien anonymiteettiä kiinnitettiin erityistä huomiota koko tutkimusprosessin aikana jo kyselyn suunnittelusta alkaen. Vastauksia ja vastaajien yhteystietoja ei käsitelty missään vaiheessa yhdessä. Näin ollen vastaajien henkilöllisyys pysyi salassa tutkijoiltakin. Vastaukset syötettiin kyselylomakkeilta SPSS-ohjelmaan, joka on tilastollisten tutkimusten analyysityöväline. Kyselyaineiston pohjalta suoritettiin SPSS-ohjelman avulla tilastollinen analyysi.

3 Kaivostoiminnan koetut vaikutukset viihtyvyyteen, infrastruktuuriin ja palveluihin

Kyselyssä kartoitettiin ensin yleisellä tasolla kuntalaisten kokemuksia viihtyvyydestä, infrastruktuurista ja palveluista. Tämän jälkeen verrattiin kaivostoiminnan vaikutuksia näihin. Yleisesti ottaen vastaajat olivat tyytyväisiä kuntaan, kuten kuviosta kolme voi nähdä. Sodankylän ilmapiiri koettiin viireäksi, paikkakunta viihtyisäksi asua ja ympäristö koettiin siistiksi ja puhtaaksi. Sodankylä miellettiin myös hyvin turvalliseksi asuinpaikaksi, mikä on globaalisti ajateltuna arvokasta. Vastauksissa ei ollut juurikaan eroa sukupuolen tai asuinpaikan mukaan vertailtaessa. Naiset olivat sosiaalisesti verkostoituneempia kuin miehet, mutta miehet pitivät Sodankylää yleisesti viihtyisämpänä asuinpaikkana. Yleiskuva paikkakunnasta oli hyvin myönteinen niin kuntakeskuksessa, kaivoskylissä kuin muissakin kylissä. Eniten vaihtelua oli väittämässä kunnan päättäjien vastuullisuudesta asukkaiden edun ajamisessa. Vastanneista lähes 40 prosenttia (39,3 %) oli tyytyväisiä päättäjien toimintaan, kun taas kolmannes (33,2 %) koki tyytymättömyyttä ja vajaa 30 prosenttia (27,6 %) ei ollut samaa eikä eri mieltä väittämän kanssa.

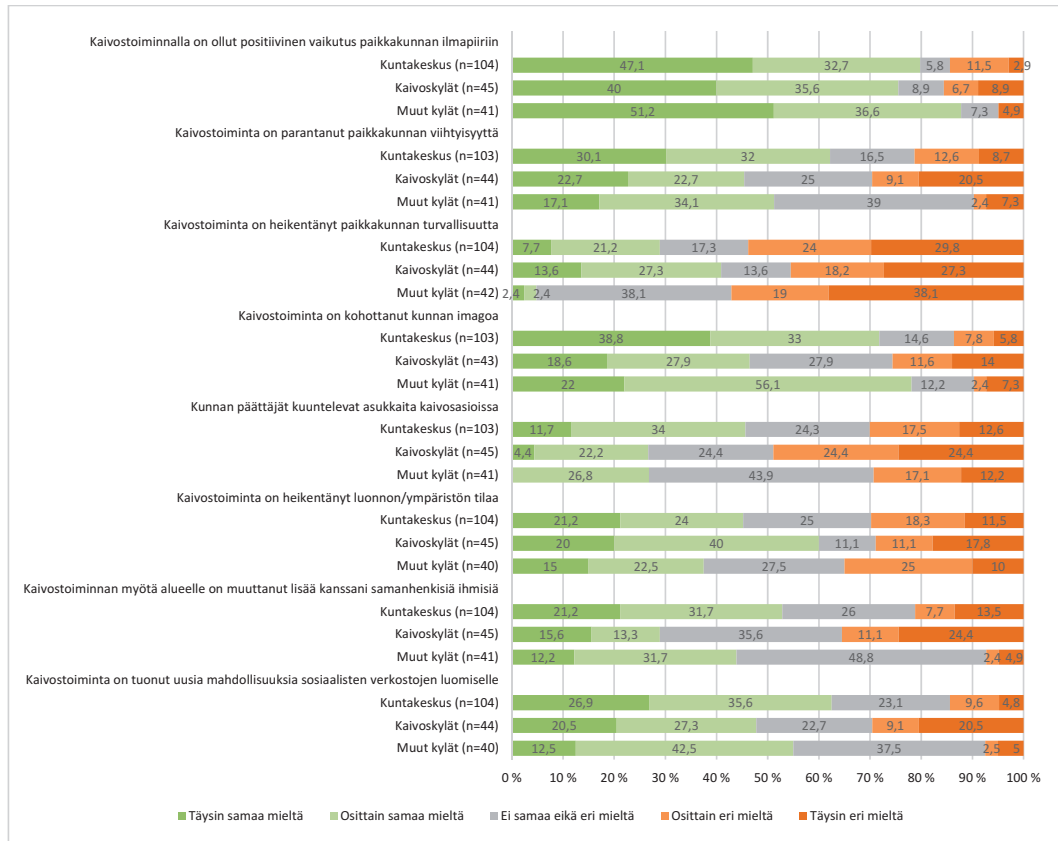

(n=196-198)

Kuvio 3. Sodankylän viihtyisyys asuinpaikkana.

Kaivostoiminnalla on ollut kyselyn perusteella myönteisiä vaikutuksia muun muassa kunnan ilmapiiriin ja viihtyisyyteen (kuvio 4). Kaivostoiminta on kohottanut kunnan imagoa ja tuonut uusia mahdollisuuksia luoda sosiaalisia verkostoja. Kielteisiä vaikutuksia on kohdistunut muun muassa turvallisuuden tunteeseen, sillä lähes 30 prosenttia kuntakeskuksen asukkaista ja 40 prosenttia kaivoskylien asukkaista oli kokenut kaivostoiminnan heikentäneen turvallisuutta. Tämä viitanee lähinnä liikenneturvallisuuden heikkenemiseen ja huoleen kaivostoiminnan suhdanneherkkyydestä, kuten myöhemmin raportista ilmenee (kuviot 10 ja 6). Yleisesti ottaen kuntalaiset pitivät Sodankylää hyvin turvallisena asuinpaikkana.

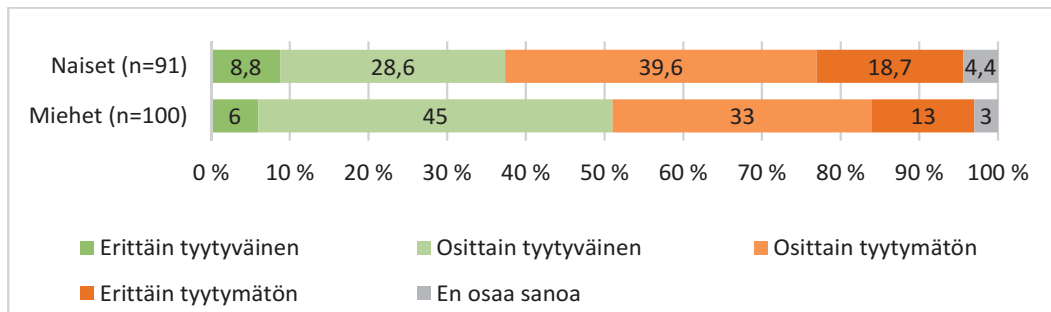
Vastaajista noin puolet arvioi, että kaivostoiminta on heikentänyt ympäristön tilaa ja kaivosten lähikylissä tätä mieltä oli kuusikymmentä prosenttia vastanneista. Taloudellisen kehityksen ja ympäristöhuolen ristiriita on tullut esille jo aiemmissa Sodankylää koskevissa tutkimuksissa. Stella Selinheimo (2014, 79) toteaa pro gradu -tutkielmansa johtopäätöksissä, että ”kaivannaistoiminta oli melko hyväksyttyä Sodankylän kunnassa, sillä alan työllisyysvaikutus on merkittävä. Kuitenkin Lapin luonnonarvot ja luonnon koskemattomuus nähtiin tärkeinä, minkä vuoksi kaivannaistoiminnan hyväksyttävyyttä ei ollut yksimielistä asukkaiden keskuudessa”. Kolmannes (33,5 %) kyselyyn vastanneista ajatteli, että kunnan tulisi kuunnella enemmän kuntalaisten mielipiteitä kaivosasioissa. Kriittisimpiä olivat kaivoskylien asukkaat (kuvio 4) ja kaivosalueiden maanomistajat.

(n=40-104)

Kuvio 4. Kaivostoiminnan vaikutukset viihtyvyyteen kylien mukaan.

Kyselyssä pyydettiin myös arvioimaan Sodankylän julkisia ja yksityisiä palveluja, infrastruktuuria, harrastus- ja uramahdollisuuksia, asumisen hintaa ja asuntojen tai kiinteistöjen valikoimaa, mahdollisuuksia luonnon virkistyskäyttöön sekä sitä, miten kaivostoiminta on vaikuttanut näihin asioihin (liite 1, kuvat 2 ja 4). Kyselyn perusteella luonnon virkistyskäyttömahdollisuudet (95 %) ja harrastusmahdollisuudet (90 %) olivat selkeästi kuntalaisten tyytyväisyyden aiheita. Tyytymättömyyttä aiheuttivat asumisen hinta- ja asuntojen tarjonta, koulutus-, työ- ja uramahdollisuudet sekä katujen ja teiden kunto. Kuvioista viisi voidaan nähdä, että naisista lähes 60 prosenttia koki tyytymättömyyttä koulutus-, työ- ja uramahdollisuuksiin. Miehistä niukka enemmistö oli tyytyväisiä.

(n=91-100)

Kuvio 5. Jakauma sukupuolen mukaan koulutus-, työ- ja uramahdollisuuksissa.

Jatkossa onkin huomionarvoista pohtia, missä puitteissa kunta ja mahdollisesti kaivosyhtiöt voisivat vaikuttaa erityisesti naisten koulutukseen ja etenemiseen työelämässä. Ulla Syrjälän (2016) mukaan Boliden Kevitsa Miningin työntekijöistä on tällä hetkellä noin 25 prosenttia naisia. Kaivoksen myötä naisille on avautunut uusia töissä käymisen mahdollisuuksia. Toisaalta muillakin aloilla tarvitaan töitä. Etenkin perheellisille saattaa muodostua esteeksi muiden toimialojen työllisyystilanne Sodankylään muuttota tai kahden paikkakunnan asumisjärjestelyjä pohdittaessa (Viinamäki 2015). Pelkästään kaivostoiminnan tai esimerkiksi hoivatyön varaan ei voi naisten työllisyyttä jättää, joten kunnassa voitaisiin pohtia, olisiko naisia mahdollista tukea myös esimerkiksi yrittäjyyteen ja asiantuntijuuteen?

Nuorten naisten viihtyminen on kunnan elinvoiman kannalta tärkeää. REGINA-hankkeessa on aiemmin tehty haastatteluihin perustuva raportti Sodankylään muuttaneiden äitien hyvinvoinnista. Hyvinvoinnin edellytykset kiteytyivät hyvinkin yksinkertaisesti, mutta arjen elämän kautta merkityksellisiin asioihin; 1) yhteisön osalliseksi pääsemiseen, 2) arjessa ja ongelmatilanteissa tarvittavaan tukeen ja 3) viihtyisään elinympäristöön niin palveluiden, harrastusten kuin infrastruktuurinkin osalta. Haastateltavat äidit kokivat Sodankylän hyväksi ja turvalliseksi paikaksi elää ja kasvattaa lapsia. He arvostivat puhdasta luontoa ja palveluiden läheisyyttä pienellä paikkakunnalla. Hyvä ja tiivis yhteisö toimi myös muualta muuttaneille perheille ankkurina; perheet halusivat jäädä kuntaan asumaan ja kasvattamaan lapset, kunhan olivat ensin päässeet osaksi yhteisöä. (Kuisma 2016.)

Kaivostoiminnan koetut vaikutukset -kyselyyn vastanneet, sekä naiset että miehet, kokivat yleisesti tyytymättömyyttä koulutus-, työ- ja uramahdollisuuksien osalta. Toisaalta kaivostoiminnalla koettiin olleen näihin myönteistä vaikutusta (naiset 83,3 %, miehet 79,2 %). Eräs vastaajista kuvasi asiaa näin: ”Kaivos on elättänyt perheemme ja toivottavasti antaa työtä myös tulevaisuudessa” (40). Koulutusmahdollisuuksien nähtiin parantuneen etenkin kaivoskoulutuksen osalta. Myönteisiä vaikutuksia oli kohdis-

tunut myös yksityiseen palvelutarjontaan (naiset 70,5 %, miehet 76,3 %) ja kaivostoiminnan nähtiin piristäneen Sodankylän kunnan ja yritysten aktiivisuutta sijoittaa tulevaisuuteen. Moni vastaajista kertoikin kaivoksen välillisistä työllistävistä vaikutuksista omalla kohdallaan muun muassa kaupan alalla, rakennusalalla ja päivähoitossa. Kaivosten työllistävä vaikutus toistui useaan otteeseen kyselyn avovastauksissa: sen nähtiin mahdollistavan yhdessä palveluiden kanssa paikallisten nuorten ja vanhemmanikäisen työväestön jäämisen kotipaikkakunnalle, jolloin ei ollut enää tarvetta lähteä etsimään töitä muualta. Myös kotipaikkakunnalle palaaminen oli tullut mahdolliseksi.

Kielteisimmät vaikutukset kohdistuivat asuntojen hintojen nousuun sekä kaivoskyläalueella virkistyskäyttömahdollisuuksiin. Myös tonttien ja asuntojen valikoima jakoi mielipiteitä. Lähes kaksi kolmasosaa vastanneista (64,8 %) oli kokenut kaivostoiminnalla olleen kielteistä vaikutusta asumisen hintatasoon. Mielipiteet olivat hyvin samansuuntaisia sekä sukupuolen että asuinpaikan mukaan vertailtaessa. Suurimmat vaikutukset kohdistuivat kuntakeskukseen, mutta sivukyläalueella hintojen nousulta ei vältytty. Asunotilanteeseen suhtauduttiin kyselyvastauksissa enimmäkseen ikävänä asiana. Myönteisenä se näyttäytyi ainoastaan asuntonsa myyneille tai myymässä olleille, jotka kokivat saavansa mukavasti voittoa ”kaivoskuplan” myötä, kuten joissakin avovastauksissa kuvattiin. Asuntojen hintojen nousu sekä sopivien tonttien ja asuntojen puute voivat myös vaikuttaa kielteisesti kaivospaikkakunnalle asettumiseen ja kannustaa ennemminkin pendelöimään kotipaikkakunnalta käsin. Aiemmin Sodankylässä tehdyssä MineHealth-hankkeessa oli samansuuntaisia havaintoja, joiden pohjalta todettiin että omistusasumisen mahdollisuus indikoisi pysyvämpää asettautumista kaivospaikkakunnalle (Viinamäki 2015, 16).

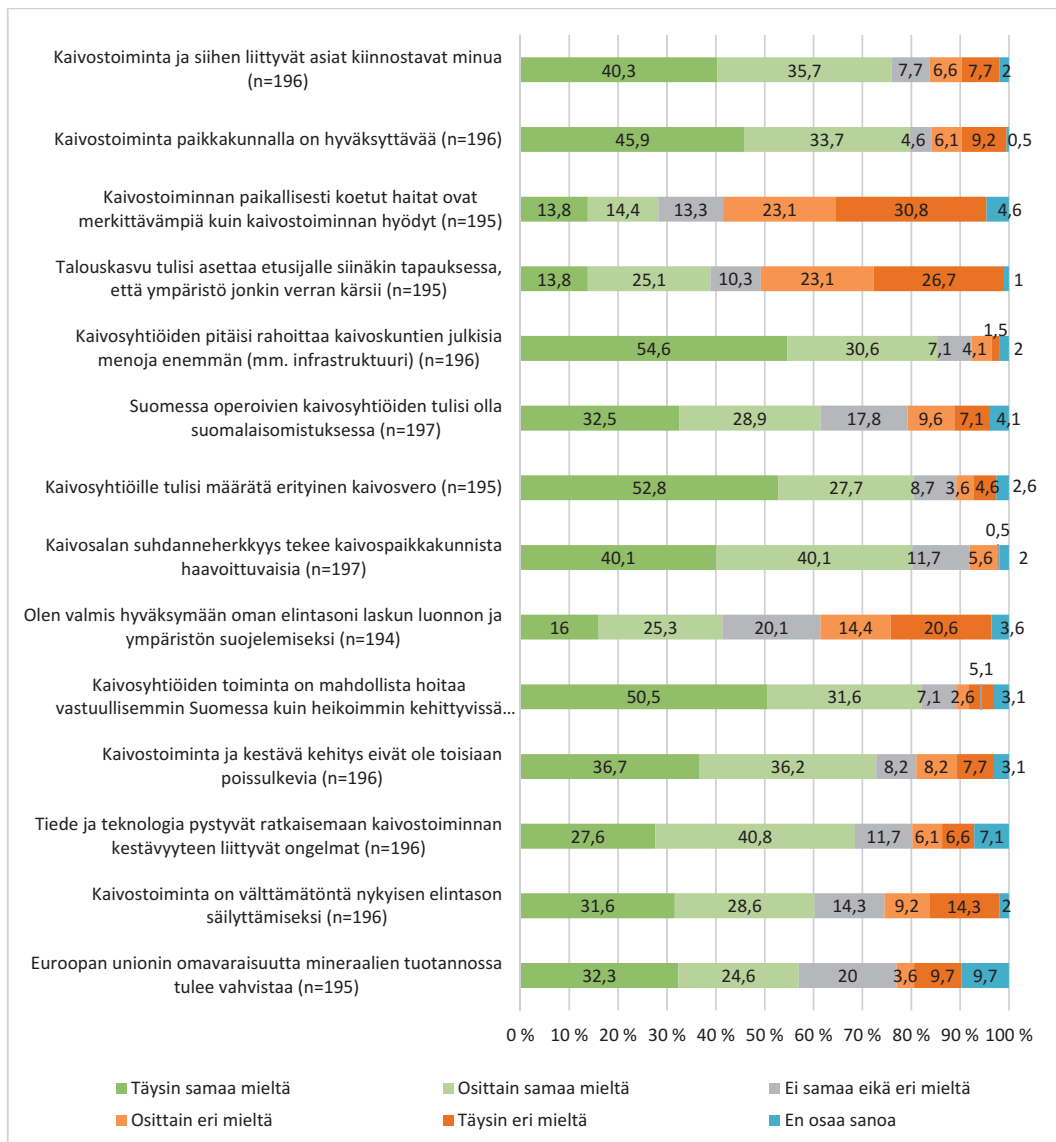
Kolmannes kaivoskyläalueen vastaajista (33,4 %) oli kokenut luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksiensa kaventuneen. Muissa kylissä vaikutukset olivat vähäisemmät. Kyselyn perusteella kaivostoiminnan koettiin vähiten vaikuttaneen (ei positiivista eikä negatiivista vaikutusta) kulttuuritarjontaan ja tapahtumiin. Lähes puolet vastanneista (44,5 %) ei ollut huomannut minkäänlaista vaikutusta kulttuuritarjonnan osalta.

4 Yleiset asenteet kaivostoimintaa kohtaan

Kaivostoiminta ja siihen liittyvät asiat kiinnostivat suurinta osaa sodankyläläisistä (76 % vastanneista, miehiä hieman enemmän kuin naisia) ja kaivostoiminta koettiin enimmäkseen hyväksyttäväksi paikkakunnalla (76 % hyväksyy). Noin puolet vastanneista (53,9 %) mielsi kaivostoiminnan hyödyt merkittävämmäksi kuin paikallisesti koetut haitat, mutta samanaikaisesti

kaivosalan suhdanneherkkyys huolestutti kuntalaisia (80,2 %). Vastaajista puolet (49,8 %) katsoi, että talouskasvua ei tulisi asettaa etusijalle jos ympäristö kärsii siitä. Reilut 40 prosenttia vastaajista oli myös valmiita laskemaan omaa elintasoaan luonnon ja ympäristön suojelemiseksi. Toisaalta eräs vastaajista (147) huomautti, ettei ympäristöystävällisten valintojen tekeminen tarkoita automaattisesti elintason laskua. Kaivostoiminta nähtiin kunnassa välttämättömänä nykyisen elintason säilyttämiseksi (60,2 %), mutta samanaikaisesti puhdasta ympäristöäkin arvostettiin ja sitä haluttiin vaalia. Lähes 70 prosenttia kyselyyn vastanneista uskoi tieteen ja teknologian kehitykseen ja niiden kykyyn ratkaista kaivostoiminnan kestävyteen liittyviä ongelmia. Kaivostoimintaa ja kestävästä kehitystä ei nähty toisiaan poissulkevinä asioina (72,9 %). Naiset vastasivat miehiä kriittisemmin ja asettivat vastauksissa ympäristön selkeästi talouden edelle. Miesten vastauksissa oli enemmän hajontaa. Miehet myös luottivat enemmän talouden ja tieteen kehitykseen ja olivat valmiimpia tinkimään ympäristön puhtaudesta. Samankaltaisia eroavaisuuksia on havaittu ympäristömyönteisyydessä sukupuolten välillä aiemmissakin tutkimuksissa (esim. Suopajarvi ym. 2016).

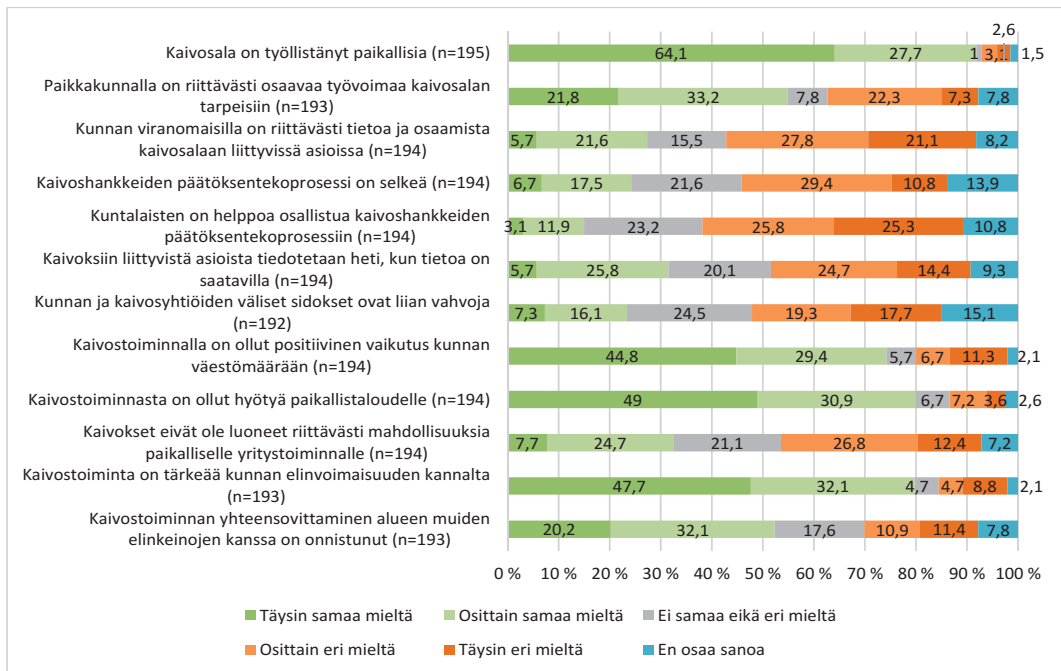
Suurin osa vastanneista kannatti erityistä kaivosveroa (80,5 %) ja oli sitä mieltä, että kaivosyhtiöiden tulisi rahoittaa enemmän kaivoskuntien julkisia menoja, kuten infrastruktuuriin kohdistuvia kuluja (85,2 %). Suomalaiseen osaamiseen kaivostoiminnassa luotettiin ja noin 60 prosenttia vastanneista toivoi maassamme operoivien kaivosyhtiöiden olevan suomalaisomistuksessa. ”Suomen valtion olisi syytä harkita vakavasti valtiollisen kaivosyhtiön perustamista. Monikansalliset yhtiöt ovat kohta koulineet maahan uuden sukupolven kaivannaisteollisuuteen” (64). Suurin osa vastanneista (82,1 %) oli myös sitä mieltä, että kaivostoiminta on mahdollista hoitaa vastuullisemmin Suomessa kuin heikoimmin kehittyvissä maissa. Vastaajat pohdiskelivat avovastauksissa hyvinkin perusteellisesti kaivostoiminnan ja tuotteiden kulutuksen vastuukysymyksiä. Vastaaja 167 totesi, että: ”Meidän on Suomessa helppo ulkoistaa kulutuksemme ja elintasomme vaikutukset muualle. Meidän tulisi pystyä näkemään elintapojemme KOKO jalanjälki, globaalissa mittakaavassa. Jos elintasomme jalanjälki olisi kokonaan Suomessa, hyväksyisimmekö sen? Emme varmaankaan. Miksi sitten hyväksymme sen, että vaikutukset ulkoistetaan muualle. -- Meidän, maailman rikkaimpina ja eniten kuluttavana yhteiskuntana, tulisi ottaa isompi vastuu vaikutuksista. Siksi minusta olisi ristiriitaista kieltää kaivostoiminta Suomessa.” Yli puolet kyselyyn vastanneista (56,9 %) vahvistaisi myös Euroopan unionin omavaraisuutta mineraalien tuotannossa. ”Kaivostoimintaa tulee voimistaa. Länsimaat kuluttavat suurimman osan kaivannaisista ja on moraalisesti oikein kaivaa raaka-aineita sieltä missä ne kulutetaan mahdollisuuksien mukaan” (191).

(n=194-197)

Kuvio 6. Asenteet kaivostoimintaa kohtaan.

Kaivosala on onnistunut työllistämään paikallisia, tämän oli havainnut yli yhdeksänkymmentä prosenttia vastaajista. Kaivostoimintaa pidetäänkin kunnan elinvoimaisuuden kannalta tärkeänä (79,8 %), kuten kuviosta seitsemän voidaan todeta. Se on vaikuttanut positiivisesti kunnan väestömäärään (74,2 %) ja tuonut hyötyä paikallistaloudelle. Paikkakunnalla on osaavaa työvoimaa kaivosalan tarpeisiin, mutta alan nopea kehitys näkyi vastauksissa: noin 30 prosenttia vastanneista arvioi, että oman paikkakunnan työvoima ei riitä kaivosalan kysyntään.

(n=192-195)

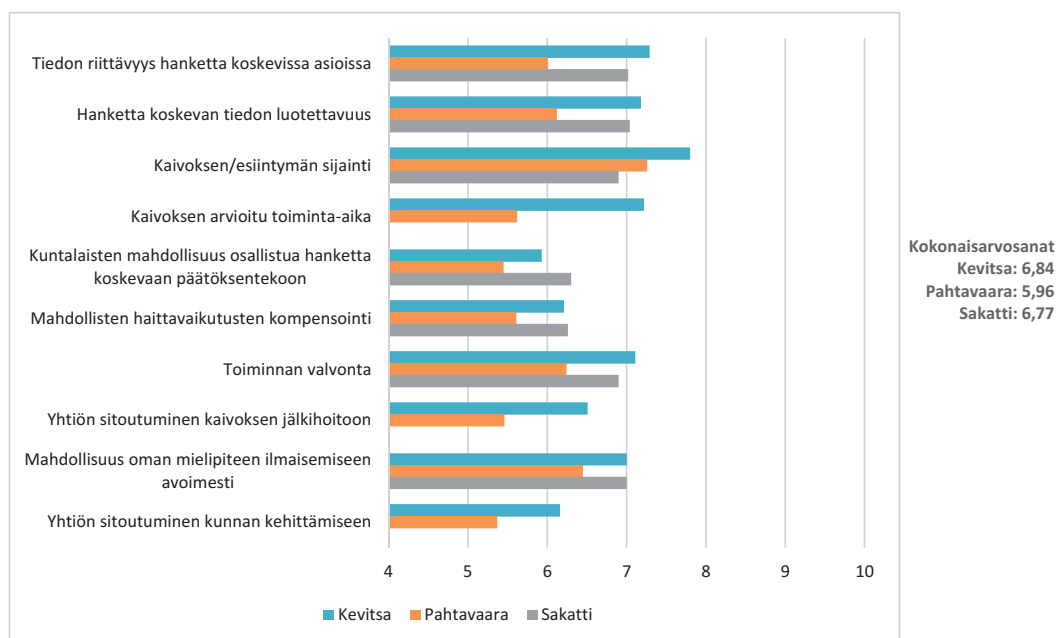
Kuvio 7. Päätöksenteko ja sosioekonomiset vaikutukset.

Lähes puolet (48,9 %) kaikista vastanneista arvioi, ettei kunnan viranomaisilla ollut riittävästi tietoa ja osaamista kaivosalaan liittyvissä asioissa. Kaivoshankkeiden päätöksentekoprosessit koettiin epäselviksi (40,2 %) ja kuntalaisten oli ollut vaikeaa osallistua hankkeita koskeviin päätöksiin (51,1 %). Lähes 40 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, ettei asioista tiedotettu saman tien kun tietoa oli saatavilla. Vajaa neljännes (23,4 %) arvioi kunnan ja yhtiöiden yhteyksien olleen liian tiiviitä. Kaivoskylissä arvioitiin kaikkein kriittisimmin viranomaisten toimintaa ja kunnan päätöksentekoprosesseja. Lähes 65 prosenttia kaivoskylien asukkaista oli sitä mieltä, että heidän oli ollut vaikeaa osallistua päätöksentekoprosesseihin. Kaivoskylien asukkaat arvostivat kuitenkin kaivosalan työllistävää vaikutusta ja pitivät sitä samalla tavoin tärkeänä kunnan elinvoimaisuudelle kuin kuntalaiset muissakin kylissä. Jatkossa voisikin pohtia, kuinka kunta ja kaivosyhtiöt voisivat paremmin vastata kaivoskylien asukkaiden kysymyksiin, osallistaa päätöksentekoon ja välittää ajantasaista tietoa kaivoshankkeista. Vastajaan 179 mukaan tietoa ei ollut kulkeutunut riittävästi: ”olisi mukava kuulla, mitä täällä yhtiöt tekevät ja saada siitä tietoa. Nyt on ollut hyvin vähän, toimivat aika hiljaisuudessa ja kertovat vasta kun on pakko.”

5 Sosiaalinen toimilupa ja viranomaisvalvonta

Kaivosalalla puhutaan paljon sosiaalisesta toimiluvasta eli siitä, että paikalliset ihmiset hyväksyvät kaivostoiminnan. Sosiaalisen toimiluvan saaminen tarkoittaa yhtiön toimintaa, joka ylittää lainsäädännön velvollisuudet ja jota mitataan arkisissa käytännöissä ansaitulla luottamuksella. Jos sosiaalista toimilupaa ei ole, seurauksena voi olla konflikteja, negatiivista julkisuutta ja huonoa mainetta – mahdollisesti jopa rahoittajien vetäytyminen hankkeesta. Tutkimuskirjallisuuden perusteella sosiaalisen toimiluvan saamisen edellytyksiä ovat avoin, aktiivinen ja rehellinen tiedottaminen, kansalaisten osallistumismahdollisuudet ja yhtiön sitoutuminen paikkakunnan kehittämiseen. (Esim. Jartti ym. 2014; Kokko ym. 2013; Selinheimo 2014; Vanclay ym. 2015.)

Kyselyssä arvioitiin Kevitsan ja Pahtavaaran kaivoksia sekä Sakatin vielä tutkimusvaiheessa olevaa hanketta. Omistuspohjan vaihdosten takia kyselyssä pyydettiin arvioimaan hankkeita, ei yksittäisten yhtiöiden toimintaa. Koska Sakatin kaivoksen perustamista vielä tutkitaan, ei kyselyssä voitu arvioida kaivoksen toiminta-aikaa, yhtiön sitoutumista kaivoksen jälkihoitoon tai yhtiön sitoutumista kunnan kehittämiseen. Kysymyksissä päädyttiin käyttämään tuttuja kouluarvosanoja (4–10) arviointiasteikkona. Kun kysely uusitaan REGINA-hankkeen aikana, kaivoshankkeiden sosiaalisesta toimiluvasta alkaa kertyä seurantatietoa.

(n=132-167)

Kuvio 8. Kevitsan kaivoksen, Pahtavaaran kaivoshankkeen ja Sakatin tutkimusvaiheessa olevan hankkeen sosiaalinen toimilupa.

Vastausten perusteella Kevitsan kaivos ja Sakatin hanke saivat kokonais-arvosanaksi¹ lähes seitsemän, eli lähes tyydyttävä. Pahtavaaran osalta toimintaa arvioitiin kohtalaiseksi (6). Kevitsan sijaintia pidettiin hyvänä (8) ja Pahtavaarankin sijaintia tyydyttävänä (7). Sakatin sijainti koettiin ongelmallisimmaksi ja asia kuumensi tunteita avovastauksissa. Sitä kommentoitiin muun muassa näin: ”Sakattiin ei voi perustaa kaivosta laillisesti. Yhtiön ja viranomaisten toiminta ala-arvoista. Työpaikkoja ei pidä luoda keinoja kaihtamatta. Sakatti on uhka koko Natura verkoston pitävyydelle” (2). Vastauksissa oli kuitenkin sellaisiakin, jotka toivottivat Sakatin tervetulleeksi.

Tiedotuksen osalta Kevitsan kaivos sai arvosanoiksi yli seitsemän kysyttäessä tiedon riittävyttä ja luotettavuutta. Sakatin kohdalla tiedotus oli tyydyttävää (7) ja Pahtavaaran kaivoksen osalta tiedottamisen koettiin olevan kohtalaista (6). Sakatti sai kiitosta tiedotustilaisuuksien järjestämisestä. Kevitsan kohdalla koettiin, että muutoksista Boliden-kaupan yhteydessä oli puhuttu liian vähän: kuntalaiset halusivat tietää minkälaisia vaikutuksia omistussuhteen muutoksella tulee olemaan alueelle ja työpaikoille sekä oli-ko ympäristön tilassa tapahtunut jo muutoksia. Pahtavaarassa toimineita yhtiöitä pidettiin selkeästi heikoimpina tiedottajina.

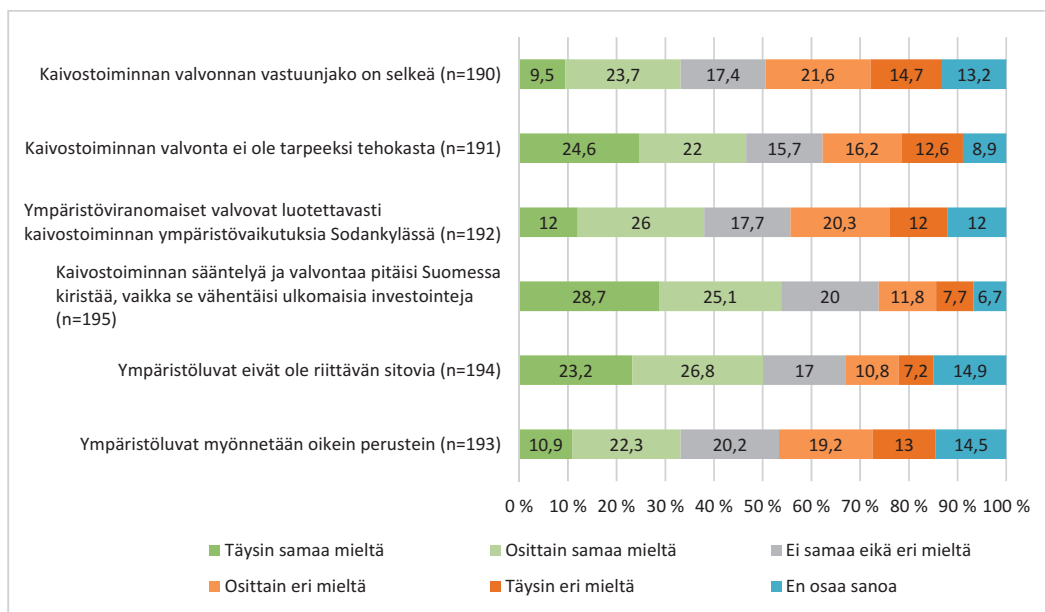
Kysyttäessä kuntalaisten mahdollisuutta osallistua hankkeita koskevaan päätöksentekoon, Sakatti sai parhaimman arvosanan eli kohtalaisen (6), Kevitsa jäi vähän alle kohtalaisen ja Pahtavaara sai välttävän (5). ”Huonot arvostukset johtuvat siitä, että en ole kokenut kunnassamme tai meillä asukkailla olevan minkäänlaisia aitoja mahdollisuuksia vaikuttaa f rmojen toimintaan eikä pyynnöistämme ole seurannut mitään konkreettista” (179). Vastaja 178 puolestaan koki, ettei käytännössä ole mitään mahdollisuutta vaikuttaa yhtiöihin, koska ne ovat pörssiyhtiöitä ”-- ja esimerkiksi Kevitsa kaksinkertaisti tuotantonsa ja puolitti kestopensa ja kukaan ei voinut mitään.” Mahdollisuutta oman mielipiteen ilmaisemiseen avoimesti arvioitiin Kevitsan ja Sakatin kaivoshankkeiden osalta kouluarvosanalla seitsemän sekä Pahtavaaran osalta arvosanalla 6,5. Eräs vastaaja (24) kertoo paikallisten mielipiteiden jakaantumisesta toteamalla, että hänen myönteinen suhtautumisensa kaivostoimintaan oli vaikuttanut samalla tavoin ”kuin olisi sohaissut muurahaispesään”, eikä hän näin ollen uskaltanut tuoda ajatuksiaan ääneen julki. Toinen vastaaja (52) arvioi voivansa kommentoida kaivosasioita kiihköttömästi, koska oli niin sanottu junantuoma.

Kaivoksen arvioidussa toiminta-ajassa arvioitiin vain Kevitsan ja Pahtavaaran kaivoksia. Kevitsan toiminta-aika arvioitiin varsin tyydyttäväksi (arvosana yli seitsemän), kun taas Pahtavaaran osalta tilanne arvioitiin välttäväksi. Vastaja 172 arveli, että: ”Ero ison ja pienen kaivosyhtiön välillä jatkuvuuden, luotettavuuden ja toiminnan suhteen on suuri. Pahtavaara ei ole

¹Arvioinnissa käytetty kouluarvosanoja: 10 erinomainen, 9 kiitettävä, 8 hyvä, 7 tyydyttävä, 6 kohtalainen, 5 välttävä, 4 huono.

kestävä projekti, koska rahat tuntuvat aina loppuvan.” Toiminnan valvon-
nassa arvosanat olivat 6–7 välillä kaikkien kaivoshankkeiden osalta. Mah-
dollisten haittavaikutusten kompensointi jäi 5–6 välille, näistä Pahtavaaran
hanke heikoimmilla arvosanoilla. Olemassa olevan kaivoksen toivottiin tuo-
van hyötyä, rahaa ja työtä mahdollisimman kauan ympäristöä pilaamatta.
Sulkemisen jälkeen vastaajat odottivat kaivosyhtiöiltä löytyvän riittävästi
varoja korjaamaan ja siivoamaan kaivosten jälkeensä jättämät jäljet.

Kyselyn avovastauksissa ei tehty esityksiä kaivosyhtiöiden sitoutumi-
sesta paikkakunnan kehittämiseen. Syitä tähän voi pohtia, sillä aiemmassa
Sodankylää koskevassa tutkimuksessa todetaan, että ”kaivannaisyri-
tysten toiminnan hyväksyttävyyttä voisi lisätä kaivannaisyri-
tysten laajempi osal-
listuminen kunnan kehittämiseen, esimerkiksi asuntotuotantoon, joko va-
paaehtoisesti tai kaivosveron välityksellä” (Selinheimo 2014, 79).

(n=190-195)

Kuvio 9. Kaivostoiminnan valvonta.

Sosiaalinen toimilupa tarkoittaa yhtiön toiminnan hyväksyttävyyttä paik-
lisyhteisössä, mutta kaivoshankkeiden toteutukseen vaikuttaa paljon myös
viranomaistoiminta. Siksi kyselyssä pyydettiin arvioimaan myös kaivostoi-
minnan sääntelyä ja valvontaa. Kuvion yhdeksän perusteella voi karkeasti
sanoa, että lähes puolet (46,6 %) suhtautui kriittisesti kaivostoiminnan val-
vonnan tehokkuuteen tai ympäristölupien sitovuuteen (50 %); ja yli puolet
(53,8 %) oli sitä mieltä, että kaivostoiminnan sääntelyä pitäisi kiristää, vaika
se vähentäisi ulkomaisia investointeja Suomeen. Mielipiteet jakautuivat
myös viranomaisten valvontaa arvioitaessa. Lähes 40 prosenttia vastan-

neista uskoi, että viranomaiset valvoivat kaivostoiminnan ympäristövaikutuksia Sodankylässä luotettavasti, kolmannes (32,3 %) taas ilmaisi epäluottamusta ja vajaalla viidenneksellä (17,7 %) ei ollut selkeää kantaa asiassa. Epäluottamusta aiheuttivat myös esimerkiksi Talvivaaran kaivoksen tapahtumat, joiden ei toivottu toistuvan Sodankylässä. ”Talvivaaran tapahtumien jälkeen olo on epävarma. Haluan uskoa siihen, että viranomaiset osaavat tehtävänsä, mutta välillä valtaa epäusko” (45). Kaivostoiminnan valvonnan vastuunjakoa ei pidetty myöskään kovin selkeänä ja ympäristölupien myöntäminen oikein perustein jakoi mielipiteitä kuntalaisten keskuudessa puolin ja toisin.

Kaivostoiminnan arviointi paikkakunnalla kehittyi kyselyyn vastattaessa kriittisempään suuntaan, etenkin kun vastaajat alkoivat pohtia kunkin kaivoshankkeen toimintaa (kuvio 8). Myös niiden määrä, jotka eivät olleet samaa eivätkä eri mieltä tai eivät osanneet sanoa kantaansa, kasvoi. Kysely näyttäisi saaneen kunnan asukkaat pohtimaan ja arvioimaan kaivoshankkeiden sosiaalisia vaikutuksia ja ympäristöön kohdistuvia haittoja konkreettisemmin kuin aiemmin.

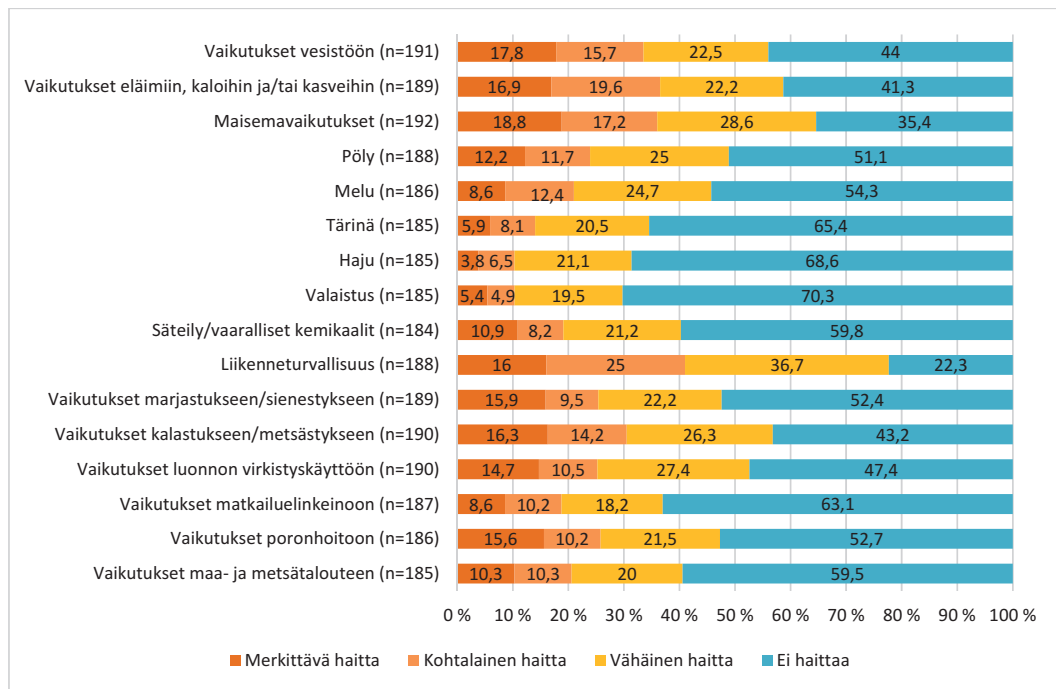
6 Ympäristövaikutukset

Kaivoshankkeilla on aina ympäristövaikutuksia, sekä suoria että epäsuoria. Ne voivat kohdistua ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen tai luonnonympäristöön, kuten maaperään, veteen, kasvillisuuteen ja eliöstöön. Ympäristövaikutukset voivat kohdistua myös rakennettuun ympäristöön, kuten teihin, rakennuksiin ja maisemiin. Kaivoshankkeen saapuessa paikkakunnalle paikalliset joutuvat kohtaamaan arvoristiriidan myönteisten työllistymis- ja aluekehityslupausten ja kielteisten ympäristövaikutusten ja -riskien välillä. Ympäristövaikutukset huolestuttavat erityisesti kaivosten lähialueiden asukkaita, joiden arjessa haittavaikutukset ilmenevät. (Mononen 2016, 187.)

Kaivostoiminta kuumensi tunteita erityisesti ympäristövaikutusten arviointien osalta. Toisille kaivos näyttäytyi hyvin synkkänä, huolestuttavana ja toivottomana ympäristön saastumisen ja perinteisten elinkeinojen menettämisen takia. ”Surullinen siitä, että maa tyhjennetään nopealla vauhdilla tyhjäksi mineraaleista. Pettynyt, että kaivosasiassa raha ratkaisee. Luontoarvot ja luontaiselinkeinot eivät kaivosasioissa merkitse mitään” (184). Toiset taas kokivat kaivostoiminnan välttämättömäksi pahaksi, joka luo ristiriitaisia tuntemuksia: ”Vaikka kaivostoiminta herättääkin minussa etupäässä negatiivisia ajatuksia, koko kaivostoimintaa ei ole järkevää vastustaa, koska me kaikki käytämme ja tarvitsemme metalleja. Kannatan kulutuksen vähentämistä ja metallin kierrätysasteen lisäämistä. Luonnonsuojelualueil-

le kohdistuvia kaivossuunnitelmia, edes malminetsintää, en hyväksy missään tapauksessa” (180). Osa vastaajista suhtautui kaivostoimintaan hyvin toiveikkaasti ja innostuneesti, sillä sen nähtiin ennen kaikkea työllistävän paikallisia. Kuitenkin toivomuksena oli, että ympäristöasiat hoidettaisiin turvallisesti ja kaivosten elinkaarta ei suunniteltaisi tarpeettoman lyhyeksi, ei ”täysillä tuotantoon ja nopeasti pois”- ajatuksella (67).

Kyselyn perusteella vaikutukset elinympäristöön koettiin haitallisimpina liikenneturvallisuuden, vesistöjen, eliöstön ja maisemavaikutusten kohdalla. Vähäisintä haittaa koitui hajusta ja valaistuksesta. Naiset vastasivat kysymyksiin hieman kriittisemmin kuin miehet, mutta suuria eroja vastaajien välillä ei ollut. Suurimmat haitat konkretisoituvat kaivoskylissä ja maanomistajien parissa kaivosalueilla. Liikenneturvallisuudesta kysyttäessä lähes kaikki (93,4 %) kaivosten lähellä asuvat olivat kokeneet jonkinlaista haittaa (kuvio 11). Kaivoskyläläisten keskuudessa kaivostoiminnasta koettiin myös koituneen haittaa (vähäisestä merkittävään) kalastukselle ja/ tai metsästykselle (75,5 %) ja lähes saman verran oli havaittu vaikutuksia vesistöihin (71,1 %) ja eliöihin (68,2 %).

(n=184-192)

Kuvio 10. Kaivosten ympäristövaikutukset.

Pölyhaittoja oli kokenut (vähäisestä merkittävään) lähes puolet kyselyyn vastanneista (48,9 %). Kaivospölyn kulkeutuminen luonnossa oli vähentänyt osalla vastanneista muun muassa marjastusmahdollisuuksia. Osa puo-

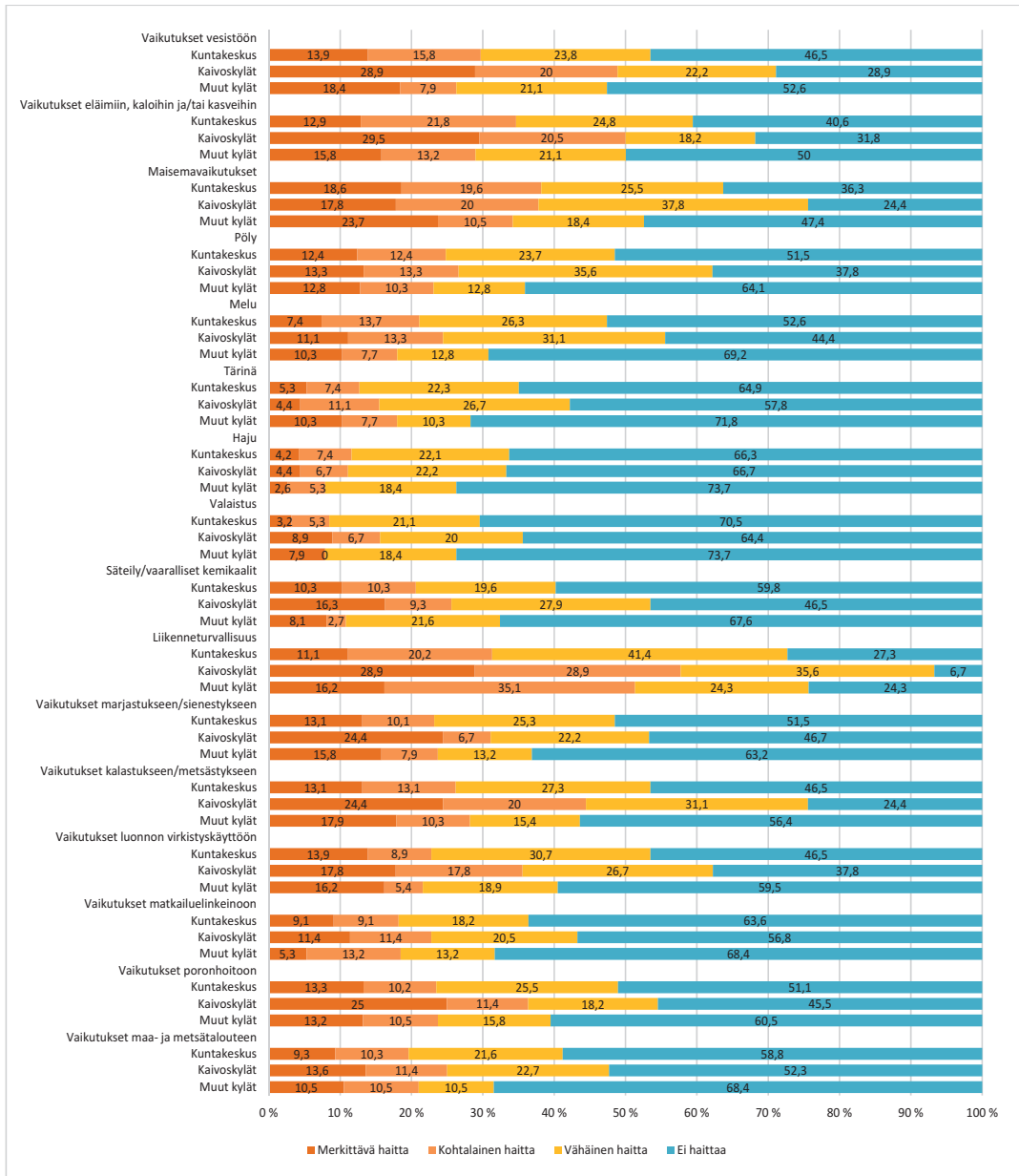
lestaan mieltä kaivostyön kautta tullutta pölyaltistumista ja mahdollisesti sen aiheuttamia terveyshaittoja. MineHealth-tutkimusprojektissa (2015) selvitettiin muun muassa Kevitsan kaivostyöläisten altistumista pölylle, tärinälle ja kylmälle ilmalle. Pölyhaittoja syntyy malmin ja sivukiven louhinnassa, porauksessa ja murskauksessa sekä niiden lastauksessa ja kuljetuksessa. Kaivostyöläiset altistuvat työssään mineraalipölylle, kuten kvartsilille ja asbestille, sekä pienhiukkasille, jotka voivat aiheuttaa keuhkoihin päätyessään vakavia vaurioita. Pölyhaitat ovat yleisiä lähestulkoon kaikilla kaivoksilla, mutta riittävällä pölyntorjunnalla, työjärjestelyillä ja suojaamalla haittojakin voidaan hillitä. (MineHealth 2015; Keskimäunu & Pohjanen 2014.)

Kaivostoiminnalla ei nähty olleen merkittävää haittaa matkailuelinkeinon tai maa- ja metsätalouteen. Matkailu miellettiin tärkeäksi elinkeinoksi, mutta samalla sen todettiin sijaitsevan riittävän kaukana kaivoksiin nähden (157). Vaikutukset poronhoitoon olivat rajoittuneet ennen kaikkea kaivoskyliin, jossa neljännes (25 %) vastaajista oli kokenut merkittävää haittaa ja yli puolet jonkinlaista haittaa (54,6 %). ”Ympäristön likaantuminen ja porolaidunten pilaantuminen ja menettäminen ovat uhkia. Jos ympäristö saastuu saastuvat porotki ja menetän elinkeinoni ja enemmän, koko elintapamme. Pelkään, että jos Natura-alueelle saa tehdä kaivoksen, menettää se täysin merkityksensä ja suojansa, sen jälkeen muillekin suojelualueille voidaan mennä. Natura kuitenkin pidetty vahvimpana. Suojelualueet ovat tärkeitä niin luonnolle kuin poronhoidollekin” (177). Kaivostoiminta voi haavoittaa toimialoista erityisesti porotaloutta, mikä on tärkeä perinteinen elinkeino pohjoisessa Suomessa. Sillä on myös huomattava kulttuurinen merkitys. Poronhoito on osa poronomistajien identiteettiä ja se muodostaa perustan elämäntavalle, joka rytmittyy luonnon ja vuodenaikojen mukaisesti. Poronhoitoa leimaa vahva yhteisöllisyys ja se on elinkeino, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Porotalous on myös sidoksissa muihin toimialoihin, kuten matkailuun ja maatalouteen, jolloin kaivostoiminnan laajentuessa kumulatiiviset vaikutukset voivat ulottua myös niihin. Suurten luonnonvarahankkeiden sosiaaliset vaikutukset voivat kohdistua yhteisössä esimerkiksi poronhoitajien ikärakenteeseen nuorten lähtiessä alalta pois, paikallisiin ristiriitoihin sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vähetessä ja eriarvoistumisen lisääntyessä (haitat kohdistuvat tiettyihin paliskuntiin ja poronomistajiin) sekä poronhoitajien työterveyteen ja -turvallisuuteen. Kaivostoiminnan laajentuminen huolettaa poronhoitajia ja luo epävarmuutta tulevaisuudesta sekä elinkeinon kannattavuudesta. Toisaalta kaikki vaikutukset eivät ole vain negatiivisia. Kaivostoiminta voi yhtäläillä hyödyttää tuomalla työpaikkoja ja lisätuloja poronhoitoyhteisölle. (Paliskuntain yhdistys 2014.)

Kaivostoiminnan ympäristövaikutuksia ja sosiaalisia vaikutuksia arvioitaessa on hyvä huomioda, että kaivokset voivat myös eriarvoistaa kyläläisiä asuinpaikan mukaan. Vastaja 32 kuvailee tuntemuksiaan näin: ”Haitat

tulee pääosin aivan lähialueelle 0–15 km. Hyödyt tulee kauempana asuville. Haittoja voitaisiin ehkäistä ja kompensoida, mutta siitä ei välitetä koska päättäjät asuvat kauempana. Lähiseudun asukkaat uhrataan, jotta muut saisivat taloudellista hyötyä.” Kokemus yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta on keskeinen osa sosiaalista kestävyttä, joka edellyttää, että kehitys vahvistaa ihmisten elämänhallintaa, elinmahdollisuuksia ja identiteettiä. Jotta luonnonvarahanke olisi myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä, sen tulisi vahvistaa paikallisen väestön vaikutusmahdollisuuksia, työllistymistä, elinkeinotoiminnan jatkuvuutta, virkistysmahdollisuuksia, paikallisen kulttuurin jatkuvuutta sekä maisema- ja kulttuurikohteiden säilymistä. (Hast & Jokinen 2016.) Kaivokset muokkaavat yhteisöjä, mutta yhtä lailla niiden ympäristöä, tuttuja maisemia, ja ne rajaavat alueita virkistyskäytön ulkopuolelle. Jopa 75 prosenttia kaivoskylien vastaajista oli kokenut kaivosten pilanneen maisemia ja yli 60 prosenttia oli kokenut kielteisiä vaikutuksia luonnon virkistyskäytössä. Kunnassa voitaisiinkin pohtia, kuinka vastata kaivoshankkeiden lähiseudun asukkaiden kokemuksiin kotimaisemien ja ympäristön muuttumisesta ja eriarvoisuudesta sekä ehkäistä yhteisön kahtiajakautumista hyötyjiin ja haitankärsijöihin.

Vastaajien huoli ympäristöstä niin kylissä kuin kuntakeskuksessakin on todellinen. Poronhoidon ohella myös marjastus, metsästys ja kalastus ovat riippuvaisia puhtaasta luonnosta. Kyselyssä tuli kuitenkin ilmi, että vihreää liikettä ja luontoarvojen puolustamista pidettiin usein ”jarruna kehitykselle” (61). Aluekehitystä ei pitäisi tarkastella myöskään liian yksipuolisesti ja ajatella tulevaisuutta vain yhden toimijan varaan. Kestävä talous ja kestävä kaivannaisteollisuus vaativat myös ympäristön huomioon ottamisen. ”Sekä ihmisen että ympäristön kunnioittaminen on periaate, jota kaivosyhtiöiden on noudatettava, mikäli ne haluavat toimintansa olevan hyväksyttävämpää” (Mononen 2006).

Kuvio 11. Ympäristövaikutukset asuinpaikan mukaan (n=37-102).

7 Yhteenveto

Sodankylään ollaan asuinpaikkana tyytyväisiä ja yleisesti ottaen kaivostoiminnalla nähdään olevan myönteisiä vaikutuksia kunnan vireyteen ja elinvoimaan. Kaivostoiminnalla on ollut kyselyn perusteella myönteisiä vaikutuksia muun muassa kunnan ilmapiiriin ja viihtyisyyteen. Kaivostoiminta on kohottanut kunnan imagoa ja tuonut uusia mahdollisuuksia luoda sosiaalisia verkostoja.

Paikkakunnalla ilmenee kuitenkin taloudellisten hyötyjen ja ympäristöhaittojen ristiriita. Vastaajista noin puolet arvioi, että kaivostoiminta on heikentänyt ympäristön tilaa ja kaivosten lähikylissä tätä mieltä oli kuusikymmentä prosenttia vastanneista. Kaivos Hankkeella on sekä suoria että epäsuoria ympäristövaikutuksia. Vastaajien keskuudessa kannettiin huolta kaivostoiminnan kumuloituvista ympäristövaikutuksista – taustalla vaikuttivat myös uutiset Talvivaaran ympäristöongelmista. Kaivostoiminnan sosiaalisen toimiluvan kannalta ympäristövaikutusten ennakointi ja kielteisten vaikutusten vähentäminen ovat tärkeimpiä asioita ratkaistavaksi. Ympäristövaikutusten hallinta ei ole vain kaivosyhtiöiden ja kunnan asia, vaan myös viranomaisvalvontaan liittyvä asia, jossa kunta voi yrittää olla aktiivinen ja vaikuttava.

Kaivostoiminnan vaikutukset kohdistuvat kunnan sisällä eri ihmisryhmiin eri tavoin. Haitankärsijöitä ovat kaivoksen lähialueilla asuvat. Kokemus oikeudenmukaisuudesta ja yhdenvertaisuudesta kuntalaisten kesken on tärkeä asia, josta kuntapäätäjillä on yhteinen vastuu kannettavanaan.

Kaivostoiminta voi haavoittaa elinkeinoista erityisesti perinteistä porotaloutta. Kaivosalueiden laajeneminen voi johtaa koko elinkeinon menetykseen ja haitata porotaloutta laajemminkin esimerkiksi porotuotteiden imago vaikutusten takia. Vaikutukset matkailuun nähtiin sen sijaan vähäisinä, sillä Sodankylässä olemassa olevat kaivokset ja suunnitellut hankkeet eivät tällä hetkellä sijaitse matkailualueilla tai niiden välittömässä läheisyydessä.

Naisille tarvittaisiin Sodankylään lisää koulutus-, työ- ja uramahdollisuuksia. Paikkakunnalle muuttaneiden naisten pääseminen osalliseksi yhteisöä, perheille tarjottavat palvelut ja yhteisön arkinen tuki ovat tärkeitä tekijöitä paikkakunnalle ankkuroitumisessa.

Konkreettisista kehittämistarpeista kiireellisimpänä tuli esille liikenneturvallisuuden parantaminen. Myös kysyntään vastaavalle asuntotuotannolle on tarvetta.

Mikäli kaivostoiminnan halutaan Sodankylässä jatkuvan – ja jopa laajentuvan – kansalaisten osallisuus ja eri ihmisryhmien vaikutusmahdollisuudet ovat avainasemassa kaivostoiminnan sosiaalisen toimiluvan kannalta. Kunnan aloite kaivosohjelman valmistelemiseksi ja pyrkimys yhteiseen kaivossopimukseen ovat työkaluja kestäväen kaivostoiminnan edistämiseksi.

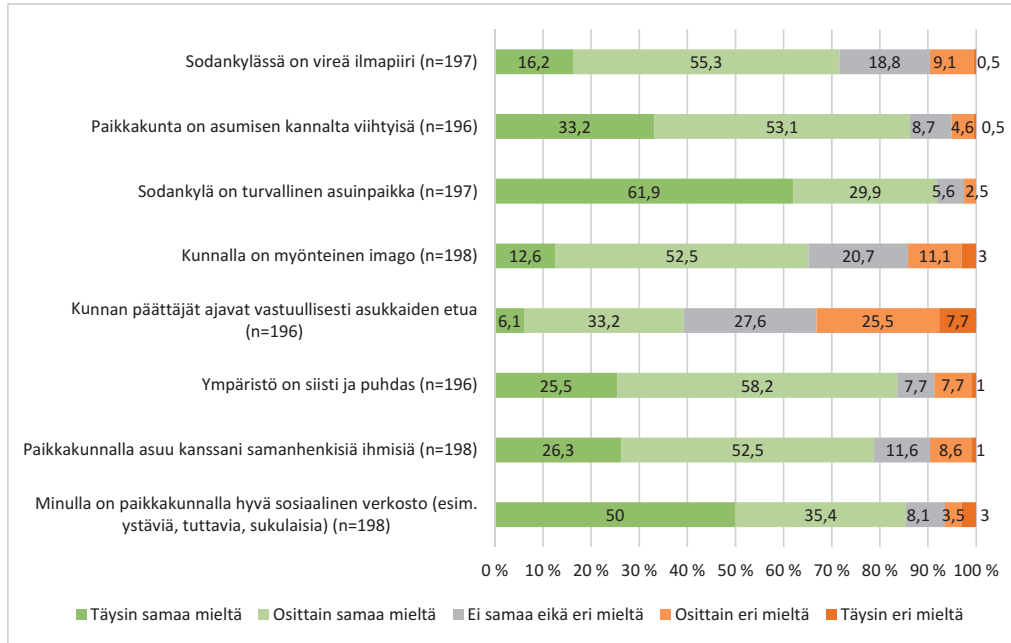
Lähteet

- Hast, S. & Jokinen, M. (2016) Elinkeinojen yhteensovittaminen – tarkastelussa kaivostoiminta, poronhoito ja luontomatkailu. Teoksessa Mononen, T. & Suopajarvi, L. (toim.) Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapland University Press, Rovaniemi. 86–97.
- Heikkilä, T. (2002) Tilastollinen tutkimus. Edita, Helsinki.
- Jartti, T., Rantala, E. & Litmanen, T. (2014) Sosiaalisen toimiluvan ehdot ja rajat. Uudenmaan, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin maakuntien asukkaiden näkemykset kaivannaistoiminnan hyväksyttävyydestä. SoPhi, Jyväskylä.
- Keskimaunu, S. & Pohjanen, M. (2014) Avolouhos työympäristönä MineHealth -hankkeessa. Altisteiden terveysvaikutuksia ja työterveyshuollon keinoja kaivostyöntekijän työhyvinvoinnin edistämiseksi. Hyvinvointipalveluiden osaamisalan opinnäytetyö. Lapin ammattikorkeakoulu, Kemi. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/76584/Keskimaunu_Sanna_Pohjanen_Minna.pdf?sequence=1 (luettu 12.1.2017)
- Kokko K., Oksanen A., Hast S., Heikkinen H. I., Hentilä H-L., Jokinen M., Komu T., Kunnari M., Lépy É., Soudunsaari L., Suikkanen A. & Suopajarvi L. (toim.) (2013) Hyvä kaivos pohjoisessa. Opaskirja ympäristösäätelyyn ja sosiaalista kestävyyttä tukeviin parhaisiin käytäntöihin. DILACOMI-projekti. <https://laida.ulpland.fi/bitstream/handle/10024/59504/Hyv%c3%a4%20kaivos%20pohjoisessa.pdf?sequence=3> (luettu 10.1.2017)
- Kuisma, M. (2016) Hyvinvointi Sodankylään muuttaneiden äitien kokemana. REGINA-hanke. Lapin yliopisto.
- MineHealth-projekti. (2015) <http://www.minehealth.fi/> (luettu 9.1.2016)
- Mononen, T. (2016) Kaivostoiminnan ympäristövaikutukset – millaiset kysymykset huolestuttavat paikallistasolla? Mononen, T. & Suopajarvi, L. (toim.) Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapland University Press, Rovaniemi. 187–212.
- Paliskuntain yhdistys. (2014) Opas poronhoidon tarkasteluun maankäyttöhankkeissa. (PoroYVA) Rovaniemi. http://paliskunnat.fi/poroyva/PoroYVA_2014_FI_web.pdf (luettu 10.1.2016)
- Selinheimo, S. (2014) Sodankylä ja kaivosteollisuus. Kaivannaisteollisuuden yhteiskuntavastuu alueellisiin muutoksiin kuntatason näkökulmasta. Maantieteen pro gradu -tutkielma. Turku.
- Sodankylä (2014) Taskutietoesite. <http://www.sodankyla.fi/Documents/Tieto%20Sodankyl%C3%A4st%C3%A4/Sodankyl%C3%A4n%20taskutietoesite.pdf> (luettu 5.12.2016)
- Sodankylän kunnanhallitus (2016). Sodankylän kunnan kaivosohjelman linjapaperi ja kaivossopimuksen valmistelu. Kh 17.10.2016 § 338. <http://sodankyla.ktweb.fi/> (luettu 18.1.2017)
- Suopajarvi, L. (2015) Kaivosten sosiaalisten vaikutusten arviointi. Sarala Pertti & Ylipietä Jarkko (toim.) Lapin tutkimusseuran vuosikirja 2013–2014. Lapin tutkimusseura, Rovaniemi. 30–34. http://www.lapintutkimusseura.fi/files/LTS_Vuosikirja%202013_14.pdf (luettu 18.1.2017)
- Suopajarvi, L. & Sairinen, R. (2016) Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaivostoiminnassa. Mononen, T. & Suopajarvi, L. (toim.) (2016) Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapland University Press, Rovaniemi. 38–56.

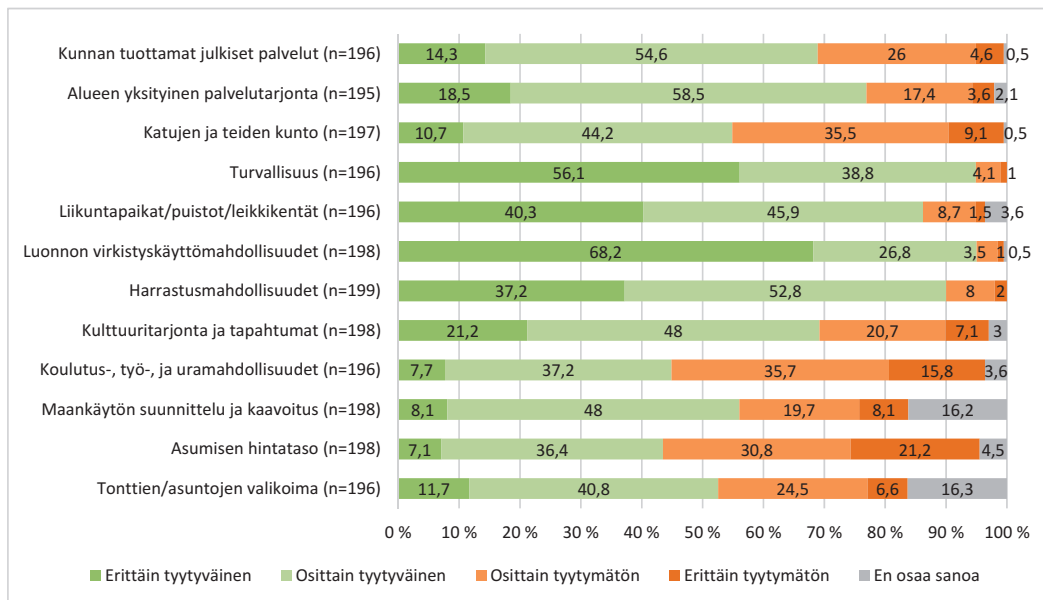
- Suopajärvi, L., Kynsijärvi A-M., Uusisalmi, R., Tikkanen, H. & Valkonen, J. (2016) Ympäristötietoisuus Lapissa ja Kainuussa. Kyselytutkimus lappilaisten ja kainuulaisten suhteesta ympäristöön, ympäristöpolitiikkaan ja ympäristöhallintoon.
- Syrjälä, U. (2016) Kaivostoimiala Sodankylässä. Boliden Kevitsa Mining Oy. Sodankylän kaivosohjelman 1. valmisteleva työpaja, Sodankylä 18.11.2016.
- Tilastokeskus. Kuntien avainluvut 2016. <http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2016&active1=758> (luettu 5.12.2016)
- Vanclay, F., Esteves A.M., Aucamp I. & Franks, D. (2015) Social Impact Assessment: Guidance for assessing and managing the social impacts of projects. International Association for Impact Assessment. <http://www.socialimpactassessment.com/documents/IAIA%202015%20Social%20Impact%20Assessment%20guidance%20document.pdf> (luettu 9.4.2015)
- Viinamäki, L. (toim.) (2015) Kaivosteollisuuden sosiaalis-taloudelliset haasteet Barentsin alueella: tapausesimerkkinä Sodankylän kaivosbuumi. Lapin ammattikorkeakoulu, Rovaniemi. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97894/Kaivosteollisuuden%20sosiaalis-taloudelliset%20haasteet%20Barentsin%20alueella.pdf?sequence=1> (luettu 9.1.2017)

Liite. Perusjakaumat aihealueittain

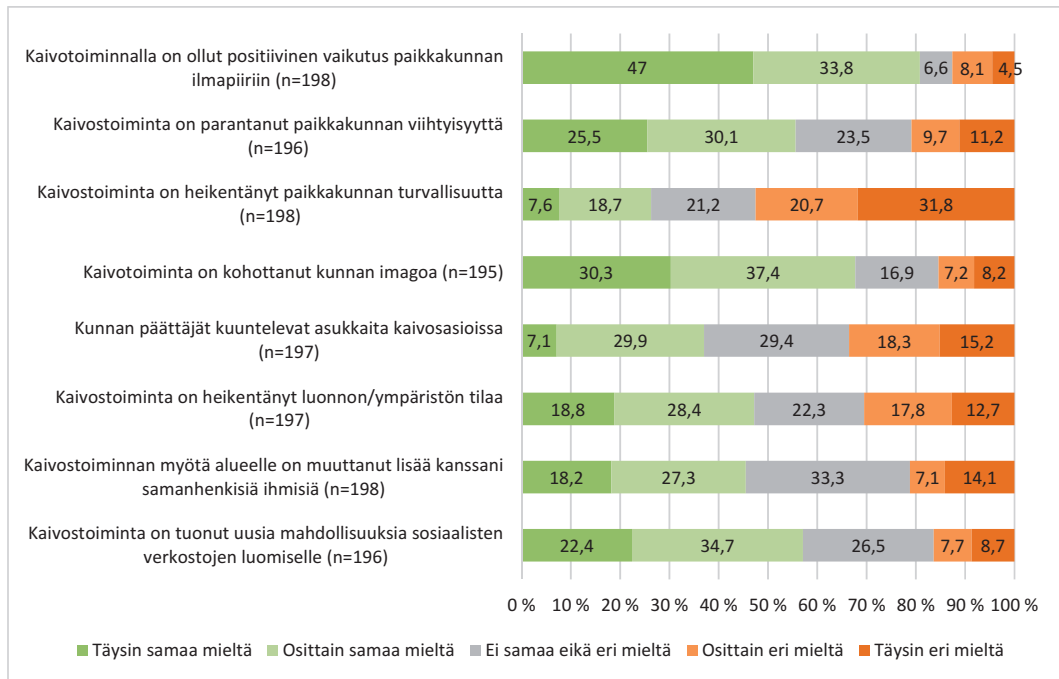
Kaivostoiminnan koetut vaikutukset viihtyvyyteen, infrastruktuuriin ja palveluihin

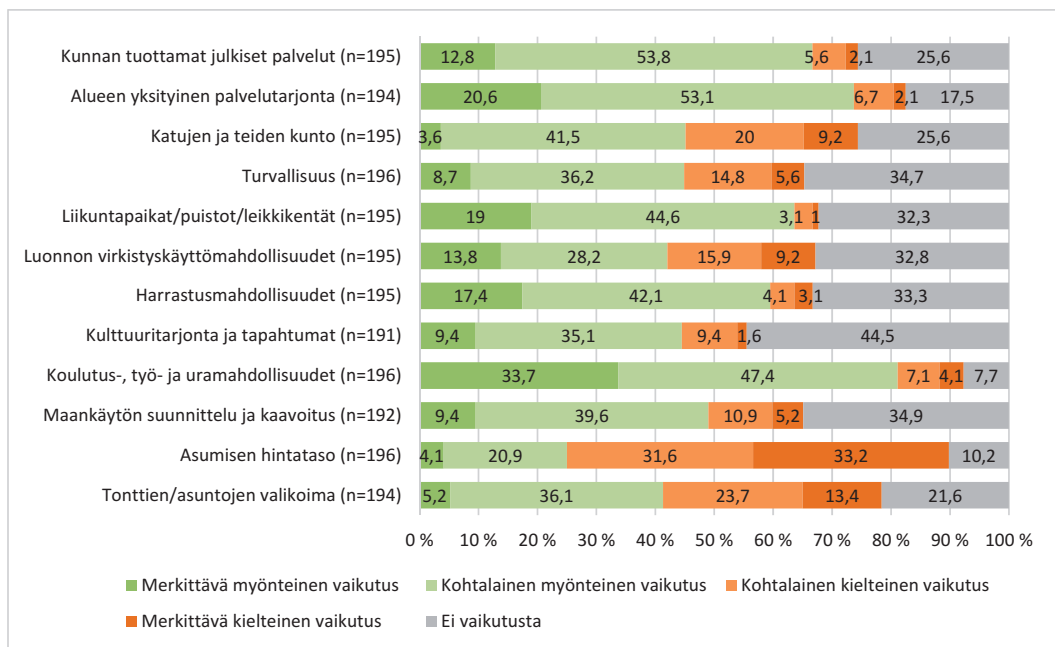
Kuvio 1. Kuinka hyvin seuraavat väittämät vastaavat näkemyksiäsi Sodankylästä? (n=196–198).

Kuvio 2. Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin Sodankylän kunnassa? (n=195–199).

Kuvio 3. Kuinka hyvin seuraavat väittämät vastaavat näkemyksiäsi? (n=195–198).

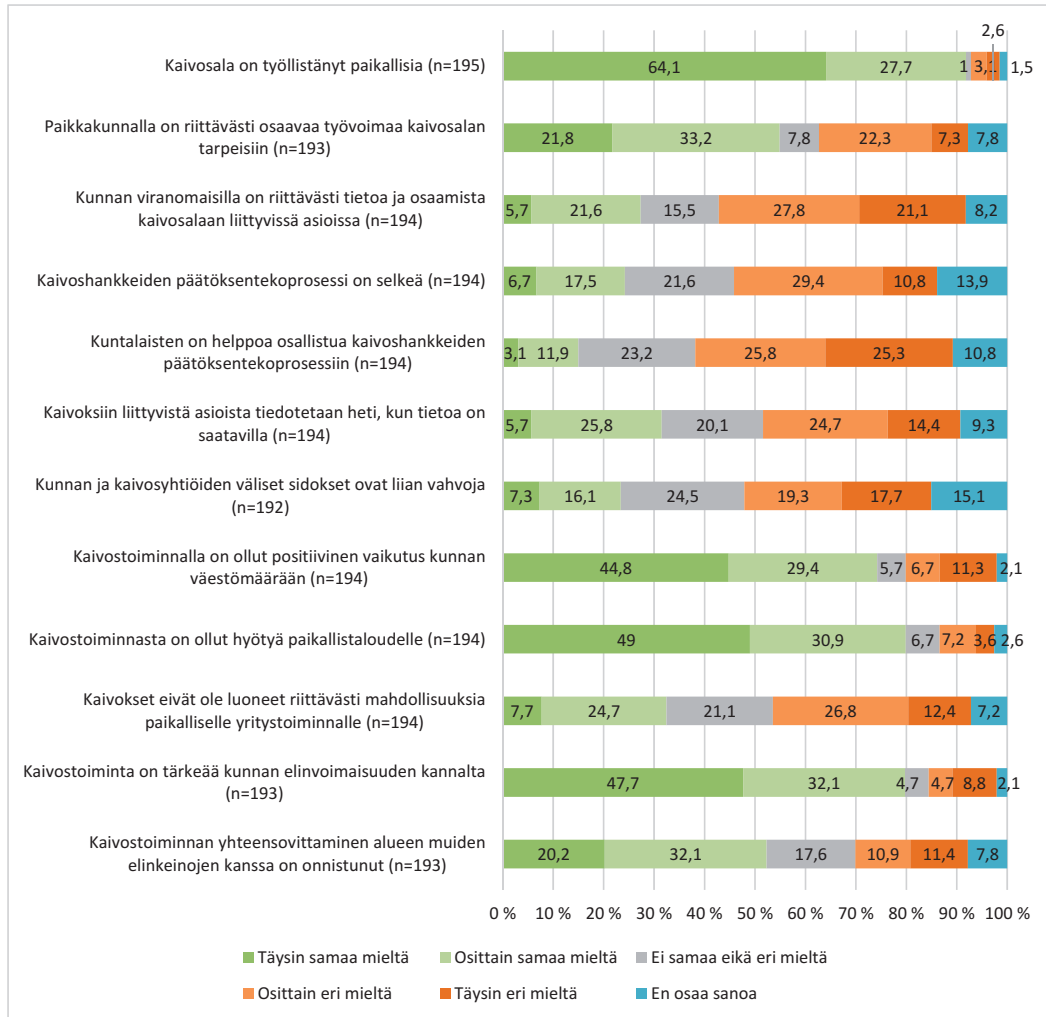

Kuvio 4. Onko kaivostoiminnalla ollut vaikutusta seuraaviin asioihin asuinkunnassasi? (n=191–196).

Yleiset asenteet kaivostoimintaa kohtaan

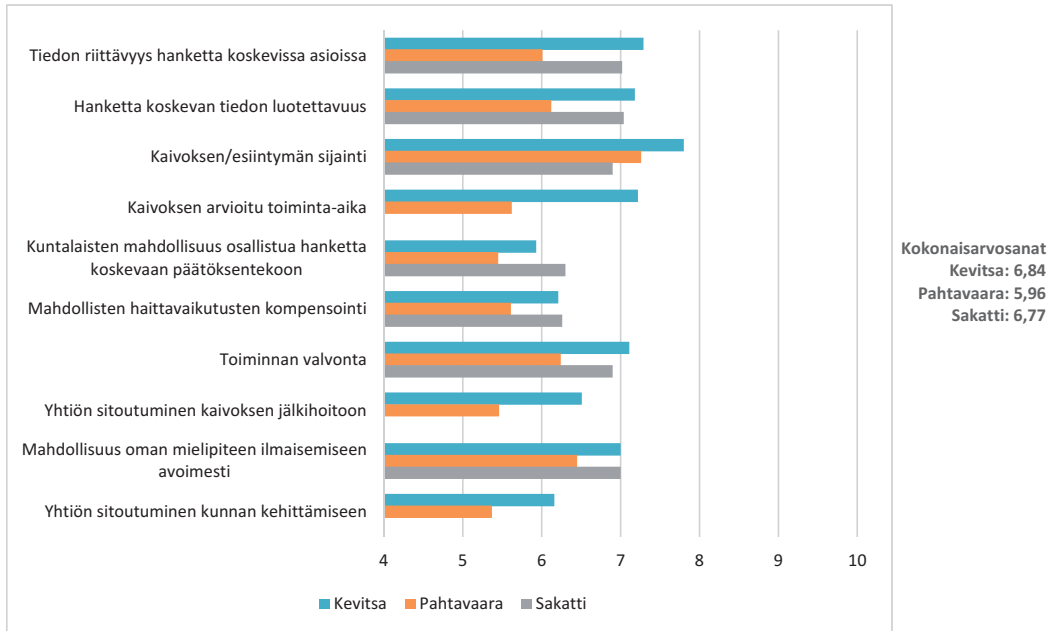

Kuvio 5. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? (n=194–197).

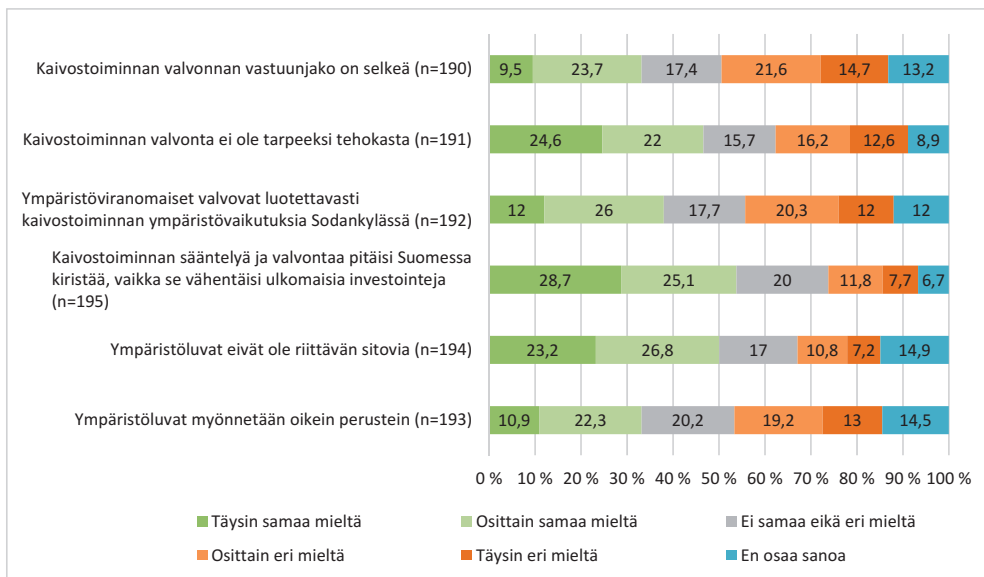

Kuvio 6. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? (n=192–195).

Sosiaalinen toimilupa ja viranomaisvalvonta

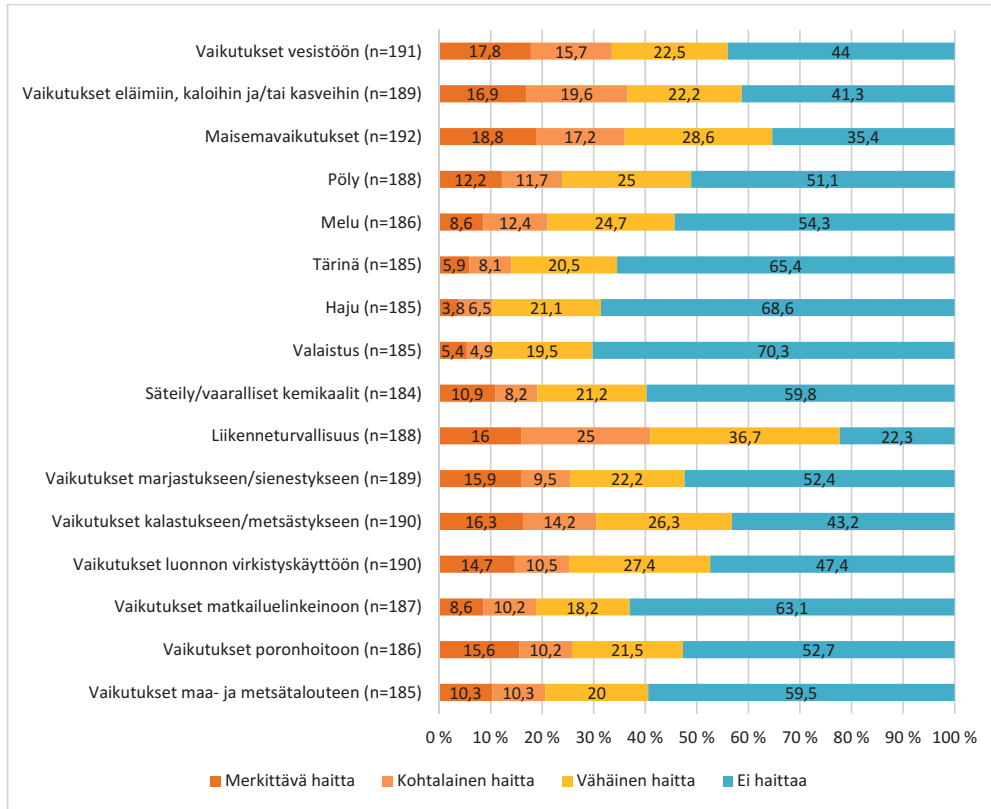

Kuvio 7. Minkä kouluarvosanan antaisit Kevitsan kaivokselle, Pahtavaaran kaivoshankkeelle ja Sakatin tutkimusvaiheessa olevalle hankkeelle seuraavissa asioissa? Käytä kouluarvosanoja: 10 erinomainen, 9 kiitettävä, 8 hyvä, 7 tyydyttävä, 6 kohtalainen, 5 välttävä, 4 huono. (n=132–167)

Kuvio 8. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? (n=190–195).

Ympäristövaikutukset

Kuvio 9. Ovatko jotkin seuraavista kaivostoimintaan yleisesti liitetystä haittavaikutuksista koskettaneet sinua? (n=184–192).

